

The Play Street: The Tactical Urban Design Experience in Roudaki Street, District 10, Tehran

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Golkar K.¹ PhD,

Sadeghzade S.*¹ PhD,

Lak A.¹ PhD

How to cite this article

Golkar K, Sadeghzade S, Lak A. The Play Street: The Tactical Urban Design Experience in Roudaki Street, District 10, Tehran. *Urban Design Discourse- a Review of Contemporary Litreatures and Theories*. 2020;1(2):85-95.

ABSTRACT

The quality of urban space and the residents' presence are one of the most important issues of today's urban design, as the prevailing presence of cars have lessened the possibility of vitality in public places. The urban spaces which were once the playground for children's play have become a place for cars and the children have been excluded from the urban spaces. This issue is worse in district 10 which is struggling with lack of open spaces and hence, it needs placemaking actions with small scale with high impact especially for the children.

This study narrates the experience of Tactical Urbanism in one of the streets in district 10 in Tehran, this event was named: "play Street" as The Street in children's hands through case study approach. It has studied the methods for returning the children to the streets. This event is based on Tactical Urbanism in order to fulfil urban design aims in order to study human-environment interactions and behaviour to match and coordinate the changes and integrate the ongoing pressures with the residents need. Specially that the emphasis has been on solving the problems of the youth and the children residing on this neighborhood in November 2017. "The street in children's hands" in Tehran Street has been conducted with design approach in 5 steps "Empathize, Define, Ideate, Prototype and Test" which can be a model for urban management Tactical action models. They can be considered as informal tools for urban design governance to increase the quality of environment and place-making.

Keywords Tactical Urbanism; Design Thinking Process; Play Street; Roudaki Street; District 10 Tehran

CITATION LINKS

- [1] Planning by doing how small, citizen-powered projects inform large planning decisions
- [2] Urban by design: An evaluation of public spaces in downtown new Westminster
- [3] Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change
- [4] The formal and informal tools of design governance
- [5] Tools for the governance of urban design: The Tehran experience
- [6] Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities' approach? *Env Pln B Pln Des*
- [7] Urban open space design to meet user needs: A comparative case study of Springer market square and Confederation Park in Kingston, Ontario
- [8] Tactical urbanism and sustainability: Tactical experiences in the promotion of active transportation
- [9] A tactical urbanism how-to
- [10] Do-it-yourself urbanism: A history
- [11] Tactical urbanism as a means of testing relational processes in space: A complex systems perspective
- [12] DIY urbanism: implications for cities
- [13] Tactical urbanism "A pop-up local change for Cairo's built environment
- [14] Excluded by design: Informality versus tactical urbanism in the redevelopment of Detroit neighborhoods
- [15] Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city
- [16] Tactical urbanism an alternative to neoliberal urbanism? reflections on an exhibition at the Moma
- [17] How to study public
- [18] Educational research: An introduction
- [19] Qualitative research and case study applications in education
- [20] The experience of the meaning of place in urban spaces: Using qualitative content analysis to define the meaning of Bagh-e Ferdows
- [21] Blue and green spaces as therapeutic landscapes: Health effects of urban water canal areas of Isfahan
- [22] Case study research and applications: Design and methods
- [23] Naturalistic Inquiry
- [24] Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness
- [25] unhabitat.org
- [26] Towards a framework for facilitating the implementation of tactical urbanism practices: assessment criteria in the place-making approach in Iran

¹Architecture and Urban Planning Faculty, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

*Correspondence

Address: Architecture and Urban Planning Faculty, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Phone:-

Fax: -

s_sadeghzadeh@sbu.ac.ir

Article History

Received: August 9, 2019

Accepted: December 29, 2019

ePublished: September 2, 2020

«خیابان در دست بچه‌ها»: تجربه طراحی شهری تاکتیکی در خیابان رودکی منطقه ۱۰ تهران

کورس گلکار PhD

دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران ایران

سهیلا صادق‌زاده PhD

دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

آزاده لک PhD

دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران ایران

چکیده

کیفیت فضای شهری و حضور ساکنان یکی از مهم‌ترین مسائل طراحی شهری امروز است زیرا تسلط حضور سواره امکان تردد گروه‌های مختلف اجتماعی و سرزندگی فضاهای شهری را کم‌رنگ کرده است. ضرورت توجه به این مسئله در بافت متراکم منطقه ۱۰ که با کمبود فضاهای باز شهری گریبان‌گیر است، نیاز به خلق مکان برای حضور کودکان در فضای شهری را دوچندان کرده است. این مطالعه درصدد است تا روایت، رویداد طراحی شهری تاکتیکی را در یکی از خیابان‌های فعال منطقه ۱۰ تهران تحت عنوان «خیابان در دست بچه‌ها»، با رویکرد کیفی و به «روش مطالعه موردی» بررسی کند و امکان حضور بیشتر کودکان را در فضای شهری واکاوی نماید. این رویداد براساس اصول شهرسازی تاکتیکی در جهت تحقق تأمین نیازهای ساکنان بخصوص کودکان و نوجوانان است تا با ارائه رویکردی از جنس اقدامات کوچک‌مقیاس پاسخ دهد. مطالعه موردی رویداد «خیابان در دست بچه‌ها» که در آذرماه ۱۳۹۶ انجام شده است. گردآوری داده‌های پژوهش به روش مشاهده مشارکتی و مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۳ نفر از کارشناسان و ۱۵ نفر از مخاطبان این رویداد، جمع‌آوری و به روش تحلیل محتوا ارزیابی شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رویداد شهرسازی تاکتیکی براساس «تفکر طراحی» در ۵ گام «درک و همدلی»، «تعریف موضوع»، «ایده‌پردازی»، «اجرای نمونه اولیه» و «آزمون» قابل‌برنامه‌ریزی و ارزیابی هستند. وقوع این رویدادها را می‌توان سرمشقی برای جریان تکاملی پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی در خدمت مدیریت شهری متکی بر رویدادهای کوچک‌مقیاس و امکان تحقق ابزار غیررسمی «حکمرمایی طراحی شهری» در جهت ارتقا کیفیت محیط پرشمرد.

کلیدواژه‌ها: شهرسازی تاکتیکی، فرایند تفکر طراحی، خیابان در دست بچه‌ها، خیابان رودکی، منطقه ۱۰ شهرداری تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۰۸

نویسنده مسئول: s_sadeghzadeh@sbu.ac.ir

مقدمه

روابط اجتماعی از مهم‌ترین نیازهای انسانی است که می‌بایست در چارچوب فرهنگ، ارزش‌ها، هنجارها و قوانین اجتماع در طراحی شهری به آن توجه شود. فضای عمومی به‌عنوان تسهیل‌کننده و ظرف روابط انسان‌ها تلقی می‌شود [1].

امروزه شهرها با مشکلات متعددی روبرو هستند و به‌دلیل ماهیت پیچیده‌ای که دارند، نیازمند راه‌حل‌هایی متفاوت‌اند؛ اما تصمیم‌گیری برای اتخاذ راه‌حل‌ها در مقابل تمامی این مشکلات، چالش‌ها و دغدغه‌هایی برای مدیران شهری ایجاد کرده است. محدودیت‌های اقتصادی نیز ضرورت حساسیت در تصمیم‌گیری‌ها

را چند برابر کرده است؛ اما همچنان رویکرد غالب برای حل این مسایل، مداخلات کلان‌مقیاس و پرهزینه است که علاوه بر تحمیل هزینه‌های سنگین بر منابع اقتصادی شهر نتوانسته‌اند از کارآمدی لازم برخوردار باشند و زندگی روزمره مردم را بهبود بخشند. با این حال گاهی اوقات یک مداخله ساده و کم‌هزینه می‌تواند انرژی جدیدی را در شهر ایجاد کند و تأثیرات مثبت بیشتری بر زندگی شهروندان به‌ویژه کودکان و نوجوانان داشته باشد [2, 3]. امکان تحقق کیفیت مطلوب پروژه‌های طراحی شهری در مهروموم‌های اخیر موضوع مطالعات زیادی را به خود اختصاص داده است یکی از این رویکردها، با کاربست مدل حکمرمایی طراحی است که ابزارهای رسمی و غیررسمی حکمرمایی طراحی را در قالب ابزارهای رسمی (راه‌نما، مشوق و کنترل) و ابزارهای غیررسمی (شواهد، آموزش و آگاهی، ترویجی، ارزیابی و یاری‌رسانی) معرفی می‌کند [4]. طیف متعددی از پروژه‌های طراحی شهری امروز در زمره ابزارهای رسمی و غیررسمی حکمرمایی شهری مطرح می‌شوند که شهرسازی تاکتیکی از طیف مداخلات غیررسمی در جهت ارتقا کیفیت محیط تلاش می‌کند [5]. شهرسازی تاکتیکی اصطلاحی جامع برای توصیف این‌گونه مداخلات در شهرها است که به کیفیت‌های متفاوتی مربوط می‌شود، به‌طور مثال به وقوع در مقیاس‌های مختلف، به ایجاد الگوهای موقت برای استفاده مجدد از زمینه خالی شهرها، به اعطای مزایا و پشتیبانی، به اقدامات غیررسمی که در چهارچوب‌های قانونی اجرا می‌شود یا به توجه و احیای فضاهای رهاشده، استفاده از آن نیز به زمینه‌های بسیار خاصی از شهرنشینی از جمله مهندسی ترافیک گسترش‌یافته است. این حرکت حدود پنج دهه پیش توسط شهرسازها و با زیر سوال بردن جنبش مدرن آغاز شد [6, 7]. کریستوفر الکساندر با ارائه یک شهر یک درخت نیست فضایی را برای برنامه‌ریزی بدون برنامه ایجاد کرد. براساس اصلی که یک زندگی شهری و رفتار شهروندان در یک روش صلب، سلسله مراتبی و تک عملکردی محدود نمی‌شود، ارائه راه‌حل‌های جدیدی برای رویکردهای مدرنیستی، پارادایم‌های جدیدی در نظریه و تجربه برنامه‌ریزی تدوین شد [6]. برای رسیدن به پاسخ‌های جدید برنامه‌ریزی، نظریه پیچیده‌ای ظهور کرد که به‌عنوان یک تفسیر و یک ابزار برای مقابله با حوزه‌های شهری معاصر که در آن بخش قابل‌توجهی از فرآیندهای شهری نه‌تنها نتیجه تحقق برنامه‌ریزی نیست بلکه بیشتر نتیجه ابتکارات بدون برنامه و گاهی اوقات نیز خودجوش است [6, 7]. اقداماتی خودجوش که به‌عنوان مفاهیمی برای تشریح فرآیندهای شهری، به دست آوردن فضا در برنامه‌ریزی پژوهش، ظهور می‌کند [8].

در این پژوهش «شهرسازی تاکتیکی» به‌عنوان مصداقی از یک فرآیند پایین به بالا مورد توجه قرار گرفته است، فعالیت خودجوش و غیررسمی که ابتکارات محلی با راهبردهای مدیریتی را در یک فرآیندی هماهنگ ولی غیر برنامه‌ریزی‌شده و غیرمنتظره به اجرا درآورده است. از این‌رو این نوشتار بر تجربه اخیر منطقه ۱۰ شهرداری تهران در بهره‌گیری از اصول شهرسازی تاکتیکی تأکید می‌نماید و

طراحی گسترش جدید شهری متمرکز است و چشم‌اندازی جامع را فراهم می‌کند که از سطح منطقه‌ای تا سطح خیابان متغیر است. شهرسازی تاکتیکی بیشتر روی تغییر فضاهای موجود و همچنین در سطحی محلی مانند خیابان‌ها و ساختمان‌ها متمرکز است. دامنه تمرکز فضایی اقدامات شهرنشینی برنامه‌ریزی شده از ساختمان تا شهر از قبیل خیابان، ساختمان‌سازی در قطعات زمین و سطوح منطقه‌ای نیز متفاوت است. براساس مفاهیم فضا، زمان و سطح جامعه محلی برخی تفاوت‌ها می‌تواند بین پدیده‌های شهرسازی تاکتیکی و نوشهرسازی مشاهده شود (جدول ۱).

جدول ۱) مقایسه ابعاد زمان، فضا و تمدن‌ها میان نوشهرسازی و شهرسازی تاکتیکی

رویکرد	زمان	فضا	سطح جامعه محلی
نوشهرسازی	ماندگار	مختلف - از منطقه به ساختمان	بینش جامع از مقیاس‌های محلات، مجریان
شهرسازی تاکتیکی	موقت	محلی، از پیاده‌رو به راهرو خیابان	جوامع، طرفداران محلی، کسب‌وکار

اکثر ابتکارات شهرسازی تاکتیکی در شهرهای آمریکای شمالی انجام شده است که دارای چهارچوب زمانی خیلی خاصی هستند. اغلب آنها برای مختومه شدن ساخته نشده‌اند گرچه مشخصات موقتی‌شان ممکن است اهداف زیادی را دنبال کند. در برخی موارد حالت موقت به دایمی تغییر می‌کند مانند پروژه‌های بمباران با صندلی و پیش‌زنده‌سازی سایت به غیر از اینها خصوصیت موقتی آنها شیوه‌ای برای بحث و گفتگوی مجاز است مانند تالار خودکار شهر. در زمینه‌های دیگر، آنها موقتی اما چرخه‌ای هستند از قبیل ساخت بلوک‌های بهتر، روز پارکینگ، خرده‌فروشی خودکار و خیابان‌های آزاد. ماهیت مجدد این فضاها به مردم اجازه می‌دهد تا شیوه‌های جدید فضایی را تجربه کنند، در حالی که فعالیت‌های دیگر در چهارچوب‌های مختلف زمانی انجام شود [9, 10].

فعالیت‌های شهرسازی تاکتیکی و تغییرات ممکن در طراحی شهری
اقدامات تاکتیکی بینش جدیدی را از طراحی شهری ارائه می‌دهد و احتمالاً یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها در مورد تغییر مفاهیم فضایی است. اقدامات تاکتیکی به تشریح ورودی‌های فضایی، ترویج تحول فضا با استفاده از آن کمک می‌کند. در بیشتر نمونه‌ها، شهروندان فقط فضاهای موجود را به منظور استفاده از کاربردهای جدید در حال تطبیق با فضاهای مجازی شروع می‌کنند و نشان می‌دهند که راه‌های دیگری برای طراحی فضاهای شهری وجود دارد. این راه‌حل‌ها به غیر از طراحی بیش از طراحی کالبد، راه را برای استفاده از فضای مورد استفاده قرار می‌دهد که بسیار باز و قابل انعطاف است و می‌تواند هر عملکردی را دنبال کند، لذا به دنبال پارادایم تکاملی ادامه می‌یابد [11, 12] (شکل ۱).

شهرسازی تاکتیکی، طراحی شهری را فراتر از طراحی مکان-محور خیابان، صندلی عمومی یا پارکینگ دوچرخه- و بیشتر به شکل تغییر

برای دست‌یافتن به ابعاد طراحی شهری به‌ویژه به لحاظ رفتاری و نیز انطباق و هماهنگ‌نمودن قوانین جاری و نیازهای انسانی متمرکز است. شهرداری تهران در ۱۰ اسفند ۹۶ رویدادی را با عنوان «خیابان در دست بچه‌ها» برنامه‌ریزی و هدایت کرد. هدف از برگزاری این رویداد، رونق فضای شهری با حضور کودکان در یکی از متراکم‌ترین مناطق شهری تهران در خیابان رودکی به‌صورت موقت و برای ۳ ساعت به دنبال حضور بیشتر مردم برای دستیابی به راهکارهایی برای بهبود وضعیت ساکنان منطقه ۱۰ برنامه‌ریزی شد. گروه‌های محلی مشارکت‌کننده در این رویداد عبارت بودند از: کودکان، نوجوانان، والدین و سالمندان. از سوی دیگر، افراد و گروه‌های خارج از محله نیز برای همفکری در مورد برنامه‌های روز رویداد به همکاری دعوت شدند که حضور آنها فضای زنده و خلاقانه‌ای در کار با ساکنان محلی برای دستیابی به اهداف خیابان سرزنده‌تر به وجود آورد. این مطالعه در دو بخش تجربه خیابان در دست بچه‌ها را به‌عنوان نمونه شهرسازی تاکتیکی در ایران بررسی کرده است ابتدا به مفهوم شهرسازی تاکتیکی پرداخته و فرآیند طراحی مبتنی بر تفکر را به‌عنوان چارچوب فرآیند اقدامات معرفی نموده و سپس روایت خیابان- رویداد خیابان رودکی را در چارچوب فرآیند طراحی مبتنی بر تفکر بررسی کرده است.

شهرسازی تاکتیکی

اصطلاح شهرسازی تاکتیکی اغلب به‌منظور معرفی مداخلات کم‌هزینه، موقت که موجبات ارتقای واحدهای همسایگی را فراهم آورد استفاده می‌شود که در یک چهارچوب زمانی کوتاه‌مدت و فوری اجرا می‌شوند. لیدون و همکاران [3] شهرسازی تاکتیکی را به‌عنوان یک مداخله با ویژگی‌های زیر تعریف می‌کند:

یک رویکرد تعمدی و مرحله‌ای که تغییرات را سبب می‌شود. راه‌حل‌های محلی برای رفع چالش‌های برنامه‌ریزی را ارائه می‌نماید. تعهد کوتاه‌مدت و انتظارات واقع‌گرایانه را در بردارد. از ریسک پایین اما نتایج بالا برخوردار است. توسعه سرمایه اجتماعی میان شهروندان و ایجاد ظرفیت سازمانی بین مؤسسات دولتی- خصوصی را بر عهده دارد [3, 9].

شهرسازی تاکتیکی مصداق خوبی از فرآیندهای پایین به بالا است که به‌طور معمول در نظریه برنامه‌ریزی مورد بحث واقع نمی‌شوند. در این طرح‌ها، مفهوم خودسازمان‌دهی به این معنا است که از راه‌های مختلف ابتکارات محلی، جنبشی به شیوه‌ای غیرقابل پیش‌بینی ایجاد شود. فرآیندهای تکاملی و مشارکتی نیاز به ساکنان‌های طولانی رویدادهای مداوم دارند تا بتوان آنها را درک کرد. اگرچه این جنبش در میان نوآوری‌های تاکتیکی متنوع، پدیده جدیدی است اما به دهه‌های قبل نیز برمی‌گردد [3].

بسیاری از پیشکشوتان شهرسازی تاکتیکی را نیز بخشی از نسل بعدی نوشهر سازان می‌دانند، اما برخی تفاوت‌ها بین آنها و پدیده نوشهرسازی وجود دارد. اگرچه بخش نوشهرسازی با انسجامی اجتماعی پایه‌گذاری شد [6]. این پدیده به سمت رویکردی فزاینده تکامل می‌یافت. در حالی که پدیده نوشهرسازی روی چگونگی

کرده‌اند. با این اوصاف این امر بدون داشتن درکی از چگونگی تأیید واقعی نهایی اقدام و روابط با دیگر اقدامات رخ می‌دهد.

پیگیری- برخی از این گروه‌ها از تجربه جامع دیگران می‌آموزند. «خیابان‌های آزاد» در سال ۱۹۶۵ پا به عرصه نهاد، قبل از آن پروژه «خیابان برای بازی» در نیویورک (۱۹۱۴) وجود داشت و بعدها در لندن اجرا شد. البته پروژه «خیابان برای بازی» نیز عمدتاً در شهر نیویورک پیگیری‌هایی نیز داشت. پیگیری اقدام اصلی توسط اکثر قوانین خاص به‌منظور اجرای طرح‌ها مشخص شده بود. این امر آشکار کرد که سطح تثبیت نسبت به پشتیبان خود بالاتر است.

افزودن- اضافه کردن جنبه دیگری از طرح‌های برنامه‌ریزی شده است. این واقعیت است که یک شهر با شروع برنامه‌ای مشخص به شهر دیگری تبدیل می‌شود، اما با اضافه کردن وظیفه‌ای دیگر. نمونه‌ای از این موضوع پروژه «کف‌سازی میدان» در شهر نیویورک است که از طرحی مشابه در سن فرانسیسکو الهام گرفته شده بود. اگر چه این یکی برای پروژه «کف‌سازی پارک» گسترش یافت.

تثبیت- شهرسازی تاکتیکی به واسطه طرح‌های کوتاه‌مدت مشخص شده است. با این اوصاف برخی از طرح‌ها به‌طور آشکار در حال اجرا جهت تدابیر دایمی و مشغول هستند مانند «پیش‌زنده‌سازی سایت» که پروژه‌ای است که به‌صورت دایمی توسعه می‌یابد و به‌طور موقت اشغال شده است، بنابراین همگان را در جای خودشان می‌خکوب خواهد کرد.

مطالبه- اکثر پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی نتیجه خواسته‌های صورت گرفته توسط مردم یا سازمان‌های شهروندی است. در برخی موارد آنها نیز نیازی را بیان می‌کنند. طرح غیررسمی پارکینگ دوچرخه نتیجه فعالیت‌های اجتماعی بود و صاحبان املاک و کسب‌وکارهای محلی به درخواست‌های بسیار جهت ایجاد فضاهای پارک دوچرخه‌ها در شهرهای ایالات‌متحده پاسخ دادند. «عقب‌نشینی» و «باز اعاده‌شدن» طراحی بود که تقاضای استفاده از موانع، فضای گذر بین خانه‌های شخصی و خیابان‌های عمومی بود و زمین‌داران مجبور به رعایت این طرح به‌عنوان یک فضای ساخته نشده بودند.

پایش- در حالی که برخی طرح‌ها به‌طور کامل مربوط به مقامات دولتی است، اقداماتشان گاهی اوقات به خاطر ماهیت خاصشان پایش می‌شود. در مورد پروژه «تعمیر تقاطع در پورتلند»، اداره حمل‌ونقل شهر اولین عضوی بود که ابتدا طرحی مبنی بر تحریم توسط همسایگان، فعالان، سازمان‌های اجتماعی و انجمن‌های مالکین مسکن را ممنوع کرد.

ادغام- برخی برآوردها مانند «کف‌زدایی» کاملاً تخصصی و ساده و ابتکار عملی از فعالان محله و نه سازمان‌های سودمند است. هدف اصلی این گروه در این پروژه از میان برداشتن موانع جهت افزایش نفوذپذیری خاک شهری بود. شیوه‌ای که خاک بعد از آن استفاده می‌شد و وظیفه گروه دیگر مانند دسته‌ای از طرفداران محله درگیر پروژه «باغبانی هیاتی» بود. آیا اینها یک‌روزه ادغام خواهند شد؟^[6]

11, 13, 14]

و فرآیند متحول می‌کند. ویژگی طراحی یک «مکان» هرگز به‌خودی‌خود یک هدف نیست. «کافه‌های خودکار» (Pop-Up Cafes) طراحی به‌عنوان شریک را در اختیار می‌گیرند و حتی بعد از آن، فراهم‌کنندگان آنها فقط ساکنان محلات هستند. این فضاها که مردم آنها را بدون کمک می‌سازند و به نظر می‌رسد بخش قابل‌توجهی از دلبستگی آنها به این فضاهای شهری جدید شکل می‌گیرد. این فرآیند نقش مهمی بازی می‌کند و این امر رخ می‌دهد چرا که طراحی شهری با توجه به اینکه اغلب مردم با یکدیگر هماهنگ می‌شوند و خودشان را از طریق ساختارهای دیگری که جهت اهداف متفاوت خلق شده‌اند سازمان‌دهی می‌کنند، مرتبط می‌شود تا به راه‌حل‌های طراحی شهری دست یابد. (این جمله نامفهوم است و بایستی بازنویسی شود) در این بستر، فعالیت جامعه مدنی نقشی اساسی در ابتکارات تاکتیکی که ساکنین و نقش‌آفرینان محلی را نیز مشارکت می‌دهد، ایفا می‌نماید. در اکثر این فعالیت‌ها، اقدامات تاکتیکی اغلب بر پایه استفاده مجدد از اشیاء از پیش موجود است (مانند بیمارانی از صندلی). در عوض طراحی روی فرآیند و مفهوم، تمرکز بیشتری پیدا می‌کند. استفاده از منابع کمیاب احتمالاً یکی از موضوعات کلیدی است که به اقدامات تاکتیکی اجازه می‌دهد تا مستقل و نامشخص باقی بمانند^[3, 9, 11].

شکل ۱) عوامل ظهور شهرسازی تاکتیکی^[9]

برخی از انگیزه‌های شهرسازی تاکتیکی ممکن است به‌عنوان یک واکنش به برنامه‌ریزی فضایی فعلی و شیوه‌های طراحی شهری و براساس قوانین صلب و سخت و بوروکراسی‌های اداری طولانی شناخته شود. این دو خصوصیت، دگرگونی شهرها را در دوره‌ای که نظام‌های برنامه‌ریزی در اکثر کشورهای غربی شکل‌گرفته‌اند را توصیف می‌کنند. اقدامات شهرسازی تاکتیکی توسط نوع دیگری از ویژگی‌ها مشخص شده‌اند همان‌طور که در آغاز به‌عنوان مفاهیم احتمالی شهرنشینی برنامه‌ریزی شده اشاره شد. به اعتقاد سیلو^[6] این اقدامات در قالب برنامه‌های زیر قابل‌بررسی هستند:

تخصصی‌کردن- جنبش‌های برنامه‌ریزی مربوط به پایداری با وجود روش‌های تعیین‌شده براساس مشارکت فزاینده و اقدام محلی است، آنها به وضوح اهداف بزرگ برای طرح‌هایی چون برنامه «کف‌زدایی» را به‌عنوان راهی برای دستیابی به اهداف زیست‌محیطی تعریف

تامین منابع سرمایه‌گذاری؛ مجوزهای قانونی؛ مصالح اولیه).
۵- آزمون: تدوین فرایند ساخت، اجرا، یادگیری برای استفاده مناسب [1,9,17].

شکل ۲) فرایند تفکر طراحی

روش‌شناسی

این مطالعه به روش کیفی و با استفاده از روش مطالعه موردی به بررسی رویداد «خیابان در دست بچه‌ها» در خیابان رودکی منطقه ۱۰ تهران به صورت «طرح تک موردی کلی» می‌پردازد. مطالعه موردی یکی از روش‌های تحقیق کیفی است و با توجه به اینکه یکی از ویژگی‌های عمده تحقیق کیفی، تمرکز آن بر مطالعه عمیق نمونه معینی از یک پدیده (که به آن مورد می‌گویند) است [18].

مریام [19] چهار خصوصیت اصلی مطالعه موردی را چنین برمی‌شمارد: خاص‌گرا مطالعه موردی بر وضعیت، رویداد، برنامه یا پدیده خاص تمرکز می‌کند، در نتیجه روش خوبی برای مطالعه مسایل عملی در زندگی واقعی است. توصیفی (این روش، توصیفی مفصل از موضوع مورد مطالعه ارائه می‌دهد)، اکتشافی (به فهم بهتر موضوع مورد مطالعه کمک می‌کند. کشف روابط متقابل جدید، کشف چشم‌اندازهای تازه و کشف معانی جدید و بینش نو، همگی از اهداف مطالعه موردی است و استقرایی (غالب مطالعات موردی، تکیه بر استدلال استقرایی دارند. مطالعات موردی قصد ارزشیابی فرضیه‌های از پیش موجود را ندارند؛ بلکه با بررسی داده‌ها «اصول و تعمیم‌ها» را مشخص می‌کنند [19-21].

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش روش مشاهده مشارکتی بوده که در این مشاهده شخص مشاهده‌کننده در موضوع مشاهده شرکت دارد و در همان جلب مشاهده صورت می‌گیرد. در این روش، پژوهشگر به میان مشاهده رفته و در رفتار تحت مشاهده مشارکت می‌کند و هم‌زمان به جمع‌آوری اطلاعات در محل تحقیق می‌پردازد. در کنار مشاهده مشارکتی، مطالعه اسنادی و در نهایت تحلیل داده‌ها با استفاده تبیین‌سازی؛ در جهت کشف علت یا علل وقوع پدیده مورد بررسی صورت گرفته است و براساس فرایند انجام طرح گزارش‌نویسی شده است [22]. لذا پژوهشگران خود در برگزاری رویداد «جشنواره خیابانی» شرکت داشته‌اند.

اقدامات طراحی شهری یکی از بارزترین مفاهیم در پی نگرش برنامه‌ریزی فضایی هستند. اقدامات شهرسازی تاکتیکی به تعریف فضا و روند تحولات فضا کمک می‌کند. در اکثر نمونه‌ها، شهروندان خود تطبیق فضاها در جهت تامین نیازها را شروع می‌کنند که از کاربردهای جدید بهره می‌جویند. این کاربردهای جدید نشان می‌دهد که شیوه‌های دیگری برای طراحی فضاهای شهری به غیر از روش‌های متعارف امروزی وجود دارد. این روش‌ها بسیار آزاد و انعطاف‌پذیر هستند که می‌توانند هر عملکردی را در خود بپذیرند و به دنبال پارادایم تکاملی باشند. در این پارادایم تکاملی طراحی یک فضا به مثابه فرصتی بهینه‌شدن فضا توسط خود مردم فراهم می‌شود در عین حال که از آن هم‌زمان استفاده می‌کنند.

ارزش‌های زیباشناختی طراحی همیشه وجود داشته اگر چه مفهوم زیبایی تحت تاثیر بسیاری از تفاسیر مختلف قرار گرفته است. به نظر می‌رسد شعار برنامه‌ریزی‌شده شهروندان «محله زیباست» باشد. با توجه به این واقعیت که ابتکارات مبتنی بر مداخلات کوچک توسط سازمان‌های مختلف محلی و طرح‌های فردی شکل می‌گیرد، وقتی طراحان حاضر می‌شوند به جامعه تعلق دارند. برخی سازمان‌ها تنها ارگان محلی نیستند اما فعالانه ارزش‌های محلی را ارتقا می‌دهند همان‌طور که این موضوع در مورد طرفداران صدق می‌کند. وقتی برخی مفاهیم برای نمونه به روش محلی ساخته می‌شوند با طراحی فضایی مشابه‌اند. در اینجا کاربرد ترکیبی [15,16] که بیش از یک دهه به بحث گذاشته شده است و در مقیاس‌های مختلفی به کار رفته است به‌عنوان «ترکیب حداقل» مورد اشاره قرار می‌گیرد. موضوع محله نه تنها مبتنی بر واقعیت است بلکه دارای محتوای سیاسی است. پرواضح است که طراح شهری دیگر خالق نیست که مطابق با پارادایم خلاقیت عمل کند. این‌گونه اقدامات بر پایه آرمان سازمان‌های غیرتخصصی است و مردم تصمیم‌گیرنده هستند. در کافه‌های خودکار اکثر این ایده القا می‌شود که نقش آنها این است که محصول اقدام برنامه‌ریزی‌شده را زیبایی دهند. در این متن، طراحان شهری تمایل دارند تا نقش‌آفرینی دیگر در روند طراحی باشند.

فرایند تفکر طراحی

لیدون و همکاران [3] فرایند تفکر طراحی را در قالب چرخه‌ای ۵ مرحله مطابق شکل ۲ می‌دانند:

- ۱- درک و همدلی: درک کنید برای چه کسانی برای کسی که برنامه‌ریزی یا طراحی کرده‌اید.
- ۲- تعریف موضوع: شناسایی فرصت‌های خاص یک سایت و تعریف ریشه‌هایی که علل مشکلات محدود هستند که باید به آن اشاره کرد (آگاهی نسبت به مشکلات موجود مانند انتخاب سایت و توجه به مقیاس توجه به تاریخ و پیشینه سایت و شناسایی مشکلات).
- ۳- ایده‌پردازی: راه‌های تحقیق و توسعه برای شناسایی مشکل تعریف شده (چه بکنیم؟ چگونه آغاز کنیم؟).
- ۴- اجرای نمونه اولیه: برنامه یک پروژه که به سرعت و با هزینه نه‌چندان زیاد پاسخ دهد (شناسایی شرکای طرح / برنامه‌ریزی زمانی/

منطقه تبدیل شده به نحوی که تردد خودروهای سواری به دشواری صورت می‌گیرد.

با این ویژگی‌ها شهرداری منطقه ۱۰ تصمیم گرفت که اولین جشنواره بازی‌های خیابانی را در بخشی از این خیابان حفاصل خیابان مرتضوی و خیابان امام‌خیمینی برگزار نماید. بدین منظور روز میلاد پیامبراکرم (ص) انتخاب شد. همه اقدامات و هماهنگی‌ها بسیار سریع اتفاق افتاد. ابتدا کمیته تصمیم‌گیری تشکیل شد. اعضای این کمیته‌ها علاوه بر شهردار منطقه که در رأس آن قرار می‌گرفت، معاونین وی که در حوزه‌های خدمات شهری و محیط‌زیست، اجتماعی و فرهنگی، حمل‌ونقل و ترافیک و نیز شهرداران نواحی ۳ گانه و نماینده دبیر شوراییاری محلات ۱۰ گانه تشکیل می‌داد (شکل ۴). هر یک از اعضای کمیته علاوه بر ارایه پیشنهاد وظایفی را عهده‌دار شدند. از مهم‌ترین اقدامات رایزنی با پلیس راهور و کلانتری بود که می‌بایست در بسته‌شدن خیابان به روی ترافیک سواره همکاری لازم را می‌داشتند. در برپایی جشنواره، دبیران شوراییاری محلات و مدیران محلات نقش بسیار پررنگی را ایفا نمودند؛ همچنین مدیر شهرداری منطقه که مشارکت قابل‌توجهی در ارایه خدمات بازی برای بچه‌ها داشت مسئولین هلال‌احمر، اورژانس و پلیس راهور با حضور دایمی در محل اطمینان خاطر ساکنین را در برقرار امنیت فراهم آورده بودند. تمامی خدمات به‌صورت رایگان انجام شد.

شکل ۳) جایگاه خیابان رودکی در شهر منطقه ۱۰

شکل ۴) برنامه مشارکت جشنواره بازی‌های خیابانی منطقه ۱۰ تهران

آزمون و ارزیابی رویداد براساس داده‌های گردآوری شده توسط پژوهشگران به‌صورت مشاهده مشارکتی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۳ کارشناس از مدیریت شهری چون حوزه اجتماعی، ترافیک، خدمات شهری، محیط‌زیست، پلیس راهور، آتش‌نشانی، هلال‌احمر، اورژانس، شوراییاری محلات، مدیران محلات و ۱۵ نفر از والدین شرکت‌کننده (۱۰ نفر زن و ۵ نفر مرد) انجام شد. سئوالات در مورد مناسب‌بودن مکان، زمان، تجهیزات لازم و رضایتمندی از رویداد و تجربه حضور و پیشنهادها برای رویدادهای آتی را به خود اختصاص دادند. مصاحبه‌ها بازه زمانی در حدود ۱۰ تا ۱۵ دقیقه به طول انجامید. تمامی مصاحبه‌ها با اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط و پیاده‌سازی شد. تحلیل داده‌ها نیز به روش «تحلیل محتوای کیفی و کمی» در ارزیابی به کار گرفته شد [23, 24]. از نتایج مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به‌عنوان ابزار برای سه سوگیری و اعتبارسنجی پژوهش کیفی در کنار مشاهده مشارکتی استفاده شده است.

تجربه تهران: «خیابان در دست بچه‌ها» در منطقه ۱۰ تهران

منطقه ۱۰ با ۸۱۷ هکتار مساحت، از کوچک‌ترین مناطق شهرداری تهران است که دارای ۳ ناحیه و ۱۰ محله و ۱۰ شوراییاری است. شاخص‌ترین محلات این منطقه عبارت‌اند از: سلسبیل، بریانک، کارون، هفت‌چنار و هاشمی. جمعیت منطقه در حدود ۳۲۰ هزار نفر و با تراکم ناخالص جمعیتی حدود ۴۲۰ نفر در هر هکتار بوده که از این حیث، از پرتراکم‌ترین مناطق شهر تهران در بین مناطق ۲۲ گانه محسوب و جمعیت آن ۴ برابر حد استاندارد و ۲ برابر میانگین تراکم در شهر تهران است. در حدود ۱۰۰ هزار خانوار در این منطقه زندگی می‌کنند، زنان ۴۹/۱۵٪ و مردان ۵۰/۸۷٪ جمعیت این منطقه را تشکیل می‌دهند ۲۳/۸۶٪ جمعیت این منطقه متعلق به جوانان (بین ۱۹-۲۴ سال) و ۸۶/۱۲٪ کل جمعیت باسواد هستند، منطقه ۱۰، یکی از مناطق قدیمی شهر تهران است که حدود یک قرن پیش شکل‌گرفته و «تراکم بالای جمعیت»، از ویژگی‌های بارز این منطقه به حساب می‌آید.

اولین تجربه «خیابان در دست بچه‌ها» در خیابان رودکی شهر تهران هم‌زمان با میلاد پیامبراکرم (ص) برگزار شد. خیابان رودکی از جمله خیابان‌های بسیار فعال و پرجاذبه منطقه ۱۰ تهران به شمار می‌رود؛ که در محله سلسبیل قرار دارد (شکل ۳). سابقه تاریخی این محله به سال ۱۳۲۵ باز می‌گردد از این‌رو از محلات قدیمی شهر تهران محسوب می‌شود. خیابان رودکی چه به لحاظ کسب‌وکار و چه به لحاظ استقرار فضاهای مذهبی مهم‌ترین عرصه عمومی فعال منطقه است که در ماه محرم مراسمی باشکوه در آن برگزار می‌شود به طوری که نه تنها اهالی محله حضوری چشمگیر دارند بلکه میزبان ساکنین محلات مختلف شهر تهران نیز هستند.

به عقیده بسیاری از اهالی محله بعد از بازار تکیه دولت یکی از باشکوه‌ترین مراسم‌های مربوط به روز عاشورا در شهر تهران در این محله برگزار می‌شود. همچنین در روزهای پایانی سال و نزدیک به عید نوروز این خیابان به یکی از پر رفت و آمدترین خیابان‌های

انجمن‌های محلی شامل بنیادهای مردمنهاد که به وضعیت زمان و کودکان، در تهران می‌پردازند از سوی دیگر سبب شد تا کودکان به‌عنوان اولین مخاطبان پروژه‌های شهرسازی کوچک‌مقیاس در منطقه ۱۰ برگزیده شدند بعد از انتخاب گروه هدف، نیاز به شناسایی نیازهای این گروه سنی در تدوین اهداف رویداد در دستور کار قرار گرفت. لذا جلسات متعدد با روانشناسان کودک به شناسایی نیازهای سنی گروه کودکان دبستانی کمک کرد (شکل ۵).

تمهید بازی‌های مناسب این گروه نیازمند تدارک تجارب مختلف با مدیر شهریازی منطقه را ایجاد می‌کرد تا طیف متنوعی از خدمات برای کودکان فراهم شود. در کنار فعالیت‌های پیش‌بینی‌شده، سایر خدمات‌رسانی از طریق دستگاه‌هایی نظیر پلیس راهور به‌عنوان مسئول تامین ایمنی منطقه، از حیث عبور و مرور وسایل نقلیه، اورژانس منطقه و جمعیت هلال‌احمر مستقر منطقه نیز در کنار کلانتری، آتش‌نشانی، تامین ایمنی و امنیت و سلامت افراد شرکت‌کننده را از حیث بروز سوانح مختلف بر عهده داشتند. بعد از پیش‌بینی پروژه «جشنواره خیابانی» تبلیغات برای زمان برگزاری این جشنواره از طریق رسانه‌های جمعی به‌ویژه شبکه‌های غیررسمی تلگرام، آغاز شد با توجه به اینکه شهرداری تدارکات لازم را برای ساکنان محلی خیابان رودکی پیش‌بینی کرده بود اما در روز برگزاری جشنواره طیف وسیعی از کودکان همراه والدین از همه محلات ۱۰ گانه منطقه ۱۰ حضور یافتند. ارزیابی دامنه اثر این رویداد نشان می‌دهد که مناطق هم‌جوار مانند ۱۱، ۱۲، ۱۷ و ۶ نیز با حضور خود در این طرح، استقبال کرده بودند که همه مؤید کمبودها و نیاز شدید فضایی برای تامین حق کودک بر شهر در مناطق جنوبی تهران است. مصاحبه‌های انجام‌شده با گروه‌های مختلف در روز برگزاری جشن نشان می‌دهد که علاوه بر کودکان، نوجوانان، والدین بچه‌ها، زنان سرپرست خانوار، فروشندگان محلی نیز به‌عنوان مشارکت‌کنندگان از جشنواره خیابانی بودند و این جشنواره بازی خیابانی توانست نیاز همه گروه‌های جمعیتی منطقه را پاسخ دهد.

«خیلی خوشحالم که این اتفاق در محله ما افتاده. دختر من خیلی دوست داشت توی این مراسم شرکت کنه توی مدرسه‌شون خیلی تبلیغ شده بود. دختر من کلی بازی کرد. معمولاً از خونه بیرون نمیداد. خودم هم از دست‌فروش‌ها خرید کردم» (مادر).

مستندسازی پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی در منطقه ۱۰ تهران همراه با مطالعات میدانی از گروه‌های مختلف اجتماعی نشان می‌دهد که هرگونه اقدام برای گروه‌های مختلف اجتماعی (اقشار در حاشیه مانده)، می‌تواند طیف وسیعی از مردم محلی را به خود مشغول سازد. لذا شناسایی سراج‌های واجد توانایی در منطقه همراه با نیازسنجی دقیق گروه‌های اجتماعی مانند کودکان، سالمندان و زنان می‌تواند بر موقعیت این موضوع بیافزاید.

«به‌عنوان دبیر شورایاری محله اصلاً فکر نمی‌کردم جمعیت به این زیادی در این مراسم شرکت کنه. مشکلات محله ما زیاده اما استقبال مردم در مراسم‌ها خوب» (دبیر شورا یاری محله سلسبیل).

فرآیند اجرای «خیابان در دست بچه‌ها» در خیابان رودکی

با توجه به تراکم بالای جمعیتی و کالبدی نواحی منطقه ۱۰، کودکان به‌عنوان یکی از گروه‌های هدف که نیازمند ارتقای کیفیت محیطی هستند شناخته می‌شوند. چنانچه در سال ۹۱، سازمان مردمنهاد «نیک‌آوران» به همراه بنیاد باهمستان و دفتر نوسازی محله سلسبیل جنوبی، به دنبال حل یکی از مسئله‌دارترین مناطق تهران، یک روز به‌عنوان کوچه بهتر از لحاظ کالبدی-اجتماعی و با محوریت حق کودک در شهر تبدیل کردند. ریشه‌یابی این مشکل با جلسات ۳ ماهه گروه‌های محلی برای شناسایی و ریشه‌یابی مسایل و مشکلات محله به‌صورت خاص محدوده موردنظر این پروژه صورت گرفت تا گروه‌های محلی مشارکت‌کننده از طیف زنان خود اشتغال، کودکان، نوجوانان و سالمندان، مخاطب این طرح باشند (شکل ۵).

شکل ۵) کودکان و فضای شهری

تجربه موفق «کوچه بهتر» نیاز این منطقه را به اقدامات کوچک‌مقیاس برای گروه‌های خاص اجتماعی مانند کودکان، سالمندان و زنان (گروه‌های در حاشیه قرارگرفته) دوچندان کرده است [23] با توجه به استقبال ساکنان محلی این منطقه از این تجربه، مدیریت شهری منطقه بر آن است که مجموعه‌ای از اقدامات کوچک‌مقیاس را که دارای تاثیرات پایدار در زندگی شهروندان بود در قالب رویکرد شهرسازی تاکتیکی به کار گیرد. لذا تجربه «خیابان در دست بچه‌ها» ارایه طرح «کوچه بهتر» فرآیند به شهرسازی تاکتیکی در ۵ گام «درک و همدلی»، «تحریر موضوع»، «ایده‌پردازی»، «نمونه‌موردی» و در نهایت «آزمون طرح» به‌صورت علمی‌تری اجرا شد.

درک و همدلی

سوابق مطالعات انجام‌شده در منطقه ۱۰ و شناسایی گروه‌های آسیب‌پذیر در آن به‌دلیل تراکم بالای جمعیتی و کالبدی، گروه سالمندان و کودکان را به‌عنوان اولویت اول اقدامات شهرسازی تاکتیکی شناسایی کردند. هم‌اندیشی با طیف نسبتاً متنوع و وسیعی از بدنه مدیریت شهری مانند اعضای شورای شهر، مدیران میانی شهرداری منطقه ۱۰، مدیران سرای محلات، دبیران شورایاری‌های محلی در ۳ جلسه از یک‌سو و نظرخواهی با نهادهای تصمیم‌ساز اقدامات شهری نظیر انجمن طراحان شهری و

تعریف موضوع

با توجه به موقعیت جغرافیایی و فرم کالبدی تراکم منطقه ۱۰، نبود استخوان‌بندی فضاهای باز همگانی و تراکم بالای جمعیتی مدیریت شهری را در شناسایی محل رویداد با چالش روبرو ساخت. بعد از در نظر گرفتن تدابیر تامین دسترسی جایگزین با توجه به حذف حرکت سواره در محل برگزاری رویداد، خیابان رودکی به‌عنوان سایت این رویداد در نظر گرفته شد. خیابان رودکی با توجه به اختلاط کاربری از خیابان‌های بسیار فعال و جذاب منطقه است که در همه ایام سال طیف متنوعی از ساکنان محلی و شهری را برای خرید در خود جای می‌دهد و به‌عنوان یک خیابان سرزنده شهری شهرت دارد. با توجه به تراکم بالای پیاده و سرعت‌پایین خودرو در مواقع عادی سال این خیابان به‌عنوان بستر وقوع «جشنواره خیابانی» انتخاب شد که امکان تامین مسیر جایگزین را نیز در خود داشت. با توجه به تعطیلی مدارس در روز پنجشنبه برای حضور بیشتر کودکان و تعطیلات آخر هفته، ادارات دولتی، زمان رویداد روز پنجشنبه مشخص شد که مداخله با برنامه‌های آیینی روز جمعه مانند نماز جمعه صورت نگیرد. بعلاوه پلیس راهور نیز در تعیین روز و ساعت برگزاری «جشنواره» برای تامین ایمنی حضور کودکان تاثیر بسزایی داشت.

آمدگی سایت رویداد نیز از ساعات اولیه روز برای تعبیه مکان وسایل بازی با توجه به مکان‌های پیش‌بینی‌شده با توسط کارکنان ذی‌ربط شهرداری منطقه صورت گرفت و بعد از ساعت ۱۴ نیز علی‌رغم تمایل کودکان بر اتمام جشنواره، وسایل بازی بر سرعت جمع‌آوری شد که با توجه به شروع شدن ساعت خرید برای کسبه محلی مشکلی به وجود نیاید.

«با وجود اینکه برنامه تا ساعت ۲ اعلام شده اما استقبال مردم زیاده و هنوز همیشه خیابان را برای ماشین‌ها باز کرد. این خودش نشون میده برنامه باید انعطاف‌پذیرتر باشه» (معاون اجتماعی منطقه).

ایده‌پردازی

مطالعات صورت‌گرفته (مطالعات کتابخانه‌ای) از نمونه‌های موردی «خیابان برای بازی» بخصوص در شهرهای آمریکای شمالی نشان داد که علاوه بر برنامه‌ریزی برای طیف متنوعی از فعالیت‌های جذاب کودکان، سایت موردنظر باید برای سایر اقشار شرکت‌کننده در جشنواره جذاب بوده و دارای دسترسی مناسب باشد. اجرای این برنامه در یکی از جلسات هیات‌مدیره انجمن طراحان شهری در خیابان رودکی مطرح شد با توجه به حضور دایمی مردم و دسترسی مناسب امکان تبدیل به یک عرصه فراغتی-تفریحی و محل رویداد مورد تایید قرار گرفت. هرچند مشکل خیابان ترافیک سواره و توقف خودروها در حاشیه خیابان تشخیص داده شد که با هم‌اندیشی‌های مداوم با مدیریت شهری حداکثر زمانی که امکان حذف حرکت سواره از خیابان وجود داشت تعیین شد تا حداقل مشکلات را برای محلات مسکونی هم‌جوار در برداشته باشد.

الگوبرداری از بازی‌های مختلف از سایر پروژه‌ها، در این طرح باعث شد که طیف متنوعی از بازی‌ها در این رویداد در نظر گرفته شود که

اگرچه برای کودکان تدارک دیده شده بودند اما به‌دلیل محرومیت منطقه و نبود فضاهای باز و حتی حیاط در محلات مسکونی طیف متنوعی از افراد را در سنین مختلف به خود جذب کردند که حتی در بسیاری از موارد برای بازی کودکان مشکل‌ساز شد. در این رویداد ایستگاه‌های مختلفی برای امکان نقاشی بچه‌ها بر روی سطوح تهیه شده، بازی مار و پله، آموزش شهروندی، اجرای موسیقی برای کودکان، قصه‌گویی آموزشی، حرکات نمایشی کودکان، ایستگاه تراپولین، محفل انس با قرآن، قطار کودک، فوتبال دستی، ورزش رسمی، بازی لی‌لی، مینی گلف، گل کوچک، شعرخوانی و قصه‌گویی کودکان و ایستگاه سلامت برای اندازه‌گیری فشارخون و ضربان قلب شهروندان تدارک دیده شد.

با توجه به محلی‌بودن و حفظ ساکنین قدیمی منطقه، ساکنین محلات مسکونی، تمایل زیادی به فعالیت‌ها و رسوم اجتماعی چه در بعد مذهبی و چه فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی دارند، تجارب اقدامات شهرسازی تاکتیکی نیز در بی‌تمایلی ساکنان برای فعالیت اجتماعی بیشتر در منطقه است که می‌تواند با برنامه‌ریزی مناسب اقدامات مؤثرتری را با دامنه تاثیر زیاد در خود جای دهد.

با توجه به مشکلات اجرایی در ایران به‌دلیل عدم هماهنگی مدیریت شهری (شهرداری، راهنمایی و رانندگی) و نبود قدرت ریسک‌پذیری با کارشناسی‌های زیادی همراه است. مدیریت شهرداری منطقه ۱۰ در این طرح بر آن شد که بدون انجام بوروکراسی‌های اداری و فرآیند صدور مجوزهای کتبی به‌صورت فرآیند غیررسمی (بدون کسب مجوز) این پروژه را به انجام برساند درحالی‌که مسئولیت همه دشواری‌ها و عدم رضایت بخش‌های مختلف مدیریت شهری را نیز مدیریت شهرداری منطقه بر عهده گرفت. علی‌رغم تدوین دستورالعملی در شهرداری مرکز در سنوات گذشته که برگزاری این مراسم را به‌صورت قانونی (کسب مجوز) حمایت می‌کرد اما این دستورالعمل نیز توان اجرایی مناسب را در اختیار مدیریت شهرداری قرار نمی‌داد.

استقبال و بازخوردهای زیاد ساکنان و شرکت‌کنندگان از این رویداد شهرداری را بر آن داشت که باز به طراحی رویدادهای دیگر در خیابان بپردازد که نیازمند زیربناهای لازم از جمله شرایط مناسب آب و هوایی به‌ویژه کم‌بودن آلودگی هوا برای حضور بیشتر مردم در این رویداد است.

«این‌قدر استقبال از این برنامه زیاد بود و شهروندان تقاضای برگزاری رویدادهای مشابه‌ای را در محله‌شان داشتند. به مردم قول دادیم که باز این برنامه را در محلات دیگر تکرار کنیم» (شهردار منطقه).

اجرای نمونه اولیه

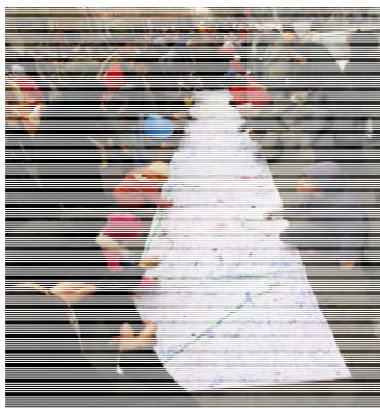
همان‌طور که قبلاً ذکر شد، اجرای طرح «کوچه بهتر» و حضور مردم با اقدامات بسیار محدود به‌دلیل کمبود بودجه و نبود منابع مالی با استقبال بسیار خوب مردم روبرو شد تجربه «کوچه بهتر»^[25]. نیاز کودکان به بازی مدیریت شهری را بر آن داشت تا با تامین بودجه فعالیت بسیار اندک تسهیلات لازم برای بازی بیشتر بچه‌ها را با تامین وسایل بازی فراهم کنند. این اقدام با همکاری شهرداری منطقه و تامین وسایل بازی در خیابان صورت گرفت که با توجه به

مخدوش می‌کرد. به ازدحام به‌عنوان منع آزادی و رهایی کودکان که زمینه سازخطر برای بچه‌هاست در این رویداد اشاره فراوان شد. چنانچه به مشاجره و دعوای استفاده از وسایل بازی منجر شد که توسط وساطت شهرداری و پلیس راهور برطرف شد. پیش‌بینی‌های لازم برای حضور هلال احمر، اورژانس و آتش‌نشانی نیز کمک کرد که خطرپذیری اتفاقات احتمالی در محل طرح به حداقل برسد.

«حضور و ازدحام مردم بسیار زیاده. بچه من از شلوغی و گم‌شدن می‌ترسه برنامه باید طوری برنامه‌ریزی بشه که امکان کنترل جمعیت بیشتر بشه تا خطری برای بچه‌ها پیش نیاد» (پدر یکی از شرکت‌کنندگان).

آزمون طرح:

نتایج حاصل از مصاحبه‌ها با مشارکت‌کنندگان و مسئولین برگزارکننده این طرح نشان می‌دهد که کودکان همراه با والدین، نوجوانان و جوانان همراه با حضور مدیریت شهری چون حوزه اجتماعی، ترافیک، خدمات شهری، محیط‌زیست، پلیس راهور، آتش‌نشانی، هلال احمر، اورژانس، شورایی محلات، مدیران محلات در این رویداد حضور فعالی داشتند اما شراکت اصلی این طرح با حضور کسبه محلی معنا یافت. با وجود اینکه در ساعات محدودی دسترسی سواره به آنان محدود شد اما به‌دلیل فروش بالای آن روز، خود خیابان رودکی را به‌عنوان سایت رویداد آتی پیشنهاد داده‌اند. با توجه به پروژه‌های اولیه شهرسازی تاکتیکی هنوز فرآیند آموزش-سنجش و رضایت اجرای این پروژه‌ها نیازمند جلسات همفکری و هم‌اندیشی با مسئولین شهری و نماینده نهادهای مردم بنیاد و مشارکت شهروندان است که طراحی این رویداد با تعمق بیشتری تدارک دیده شود (شکل ۷).

شکل ۷) بخشی از برنامه خیابان در دست بچه‌ها، آذرماه

بحث

نتایج تحلیل محتوای مصاحبه‌های انجام‌شده از رویداد نشان می‌دهد که بیش از ۸۵٪ مشارکت‌کنندگان و والدین حاضر در برنامه از مکان برگزاری رویداد اظهار رضایت داشته‌اند و خیابان را به‌واسطه وجود کاربری‌های جاذب جمعیت و اختلاط کاربری بهترین مکان منطقه برای انجام رویدادهای شهرسازی تاکتیکی می‌دانند. حدود ۶۰٪ بدنه مدیریت شهری نیز از مکان رویداد راضی بوده‌اند اما به‌دلیل

حضور وسایل بازی در خیابان که عمدتاً در پارک‌های شهری تعبیه می‌شوند، تجربه جدیدی از مفهوم خیابان برای همه طیف‌های درگیر در این پروژه شکل گرفت که در بازخوردها، همه گروه‌های اجتماعی به آن اشاره می‌کردند.

در کنار تامین وسایل بازی مناسب، حضور دست‌فروشان، مغازه‌های مختلط با تامین نیازهای روزمره زندگی همراه با آسایش اقلیمی و پاکیزگی هوای محدوده از زیرساخت‌های لازم برای تحقق رویداد در طرح‌های شهرسازی تاکتیکی محسوب می‌شوند. حضور گروه‌های مختلف هنری به‌ویژه برنامه‌های موسیقی سرگرم‌کننده از عوامل جذابیت محیطی به شمار می‌آید. بررسی نمونه‌های انجام‌شده در این منطقه گواه بر طراحی و تمهید فضاهای مجزا و مستقل به گروه دست‌فروشان، وسایل بازی نمایشگاه‌ها و برنامه‌های هنری و موسیقی است تا امکان بهتر همه گروه‌های مختلف اجتماعی مانند زنان، سالمندان و کودکان در اختلاطی مؤثرتر فراهم شود و ترجیحات محیطی هرکدام از این گروه‌ها سنجیده شود (شکل ۶).

شکل ۶) اولین جشنواره «خیابان در دست بچه‌هاست»، خیابان رودکی منطقه ۱۰ تهران، آذرماه ۱۳۹۶

لازم به ذکر است که هدف اصلی مدیریت شهرداری در تدارک این برنامه تامین عدالت اجتماعی برای اقشار در حاشیه منطقه ۱۰ بوده است. بدین منظور با توجه به تعداد بالای کودکان در منطقه نیاز روحی آنها به بازی در اولویت اول امکان بازی برای کودکان در نظر گرفته شد در گام بعد در جهت تحرک بیشتر بزرگ سن و نوجوانان ورزش‌هایی چون پینگ‌پنگ و فوتبال دستی همراه با غرفه‌های آموزش ترافیک و تفکیک زباله طراحی شوند. غرفه‌های با آزمون قند و فشارخون پذیری گروه سالمند شرکت‌کننده در جشنواره خیابانی بودند.

با توجه به دفعاتی‌بودن فرآیند اجرای «جشنواره خیابانی» امکان برنامه‌ریزی و ارزیابی اثرات این برنامه به‌صورت کیفی و کمی به وجود نیامد تنها مصاحبه‌های انجام‌شده با بعضی از مشارکت‌کنندگان و مسئولین برگزاری رویداد به‌صورت مصاحبه نیمه‌ساختار یافته مؤید موفقیت این رویداد در سطح منطقه ۱۰ بوده است.

بازخوردهای صورت‌گرفته نشان می‌دهد که ازدحام جمعیت زیادی از شرکت‌کنندگان به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید این رویداد شناخته شد که امکان تامین امنیت کودکان را به‌دلیل نبود نظارت توسط والدین

نقش ترافیکی مهم خیابان رودکی، امکان توقف مسیر سواره را باعث ایجاد اختلال دانسته‌اند.

بیش از ۸۰٪ از مشارکت‌کنندگان و مدیریت شهری زمان برگزاری رویداد را به دلیل مشکل آلودگی هوا و مباحث سلامت کودکان مناسب ارزیابی نکرده‌اند و پیشنهاد بررسی بیشتری را برای اختصاص زمان مناسب و سالم برای کودکان ابر شمرده‌اند که نیاز به نظرات کارشناسی بیشتری را در تعیین زمان رویداد طلب می‌کند.

بیش از ۹۰٪ مشارکت‌کنندگان از تجهیزات و برنامه‌های مختلف تدارک دیده در آن روز ابراز رضایت کرده‌اند و در نهایت انجام چنین رویدادهایی را باعث سرزندگی بیشتر منطقه، رضایت از مکان زندگی، آشنایی بیشتر با منطقه، شادی و حس لذت و بهبود رابطه با کودکان را در خانواده و سرگرم کردن کودکان و نوجوانان را از پیامدهای این رویداد دانسته‌اند. به‌زعم اکثر مشارکت‌کنندگان تداوم چنین رویدادهایی به‌صورت ماهانه باعث افزایش رضایتمندی از عملکرد شهرداری، افزایش نشاط و مشارکت شهروندی و شادی، نشاط و تحرک بیشتر کودکان در فضای شهری منطقه می‌شود. به‌زعم والدین تبدیل شدن خیابان به مسیر پیاده نقش مهمی در افزایش ایمنی کودکان داشته است اما بیشتر والدین ازدحام و شلوغی بالای جمعیت را باعث کاهش امنیت کودکان دانسته‌اند.

از دید مسئولین برگزارکننده طرح در منطقه به دلیل تراکم بالای ترافیک، امکان تبدیل خیابان به‌عنوان مسیر پیاده دارای تحقق‌پذیری کمی است و اجرای رویدادهای این‌چنینی را برای اوقات خلوت در هفته و ساعات محدود در روز پیشنهاد می‌کنند. اکثر مسئولین، اجرای این رویداد را در سایر مناطق شهرداری تهران به‌عنوان یک برنامه مصوب در جهت افزایش نشاط شهروندان تحقق‌پذیر دانسته‌اند که می‌تواند به برند مناطق شهرداری تهران تبدیل شود. این رویداد زنجیره‌ای می‌تواند به برنامه دایمی محلات شهر تهران تبدیل‌شده و کم‌کم به آموزش عمومی از الویت حضور پیاده به‌جای سواره در شهر منجر شود.

بررسی تجربه و روایت «خیابان در دست بچه‌هاست» که به همت شهرداری منطقه ۱۰ در آذرماه ۱۳۹۶ در خیابان رودکی برگزار شد، نشان می‌دهد که اگرچه پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی باید در جریانی «پایین به بالا» هدایت شوند اما نبود زیرساخت‌های لازم برای مشارکت، لزوم نقش حکمروایی شهری و مدیریت شهری را در ایران دوچندان می‌کند چرا که جریان دفعاتی مؤثر در انجام این پروژه‌ها بر نقش «چه کسانی» و در فرآیند «چگونگی‌ها» بسیار تأثیرگذار است تا اقدامات جنبه تحقق‌پذیر داشته باشند. بر این اساس نیاز به شناخت پیش‌زمینه‌ها و کمبودهای پیش موجود (به‌طور مثال بوروکراسی‌های اداری و هماهنگی با سایر ادارات مدیریت شهری) به وجود ساختاری از نیروهای در رابطه (رابطه‌ای) اشاره می‌کنند که قبل از اقدامات کوچک‌مقیاس شهرسازی تاکتیکی باید باز ساختاردهی شوند.

تحقق اقدامات شهرسازی تاکتیکی نیازمند «تامل عمیق» در تجارب انجام‌شده در منطقه ۱۰ شهرداری تهران مانند «کوچه بهتر» و «خیابان

در دست بچه‌هاست»^[26] تا به‌عنوان یک نمونه اولیه به روندی نظام‌مند بیانجامد تا در نهایت این‌گونه اقدامات بتواند منجر به ارتقای کیفیت محیط و در نهایت ارتقای کیفیت زندگی به‌عنوان هدف غایی طراحی شهری شود. این تامل و بازبینی نشان می‌دهد که اقدامات بعدی در جهت مؤثرتر انجام‌پذیرفتن، نیازمند هماهنگی بیشتر بین دستگاه‌های مدیریت شهری، آشنایی بیشتر مدیریت شهری با اقدامات این‌چنینی، مدیریت مردم (جلوگیری از کنترل هجوم مردم)، انعطاف‌پذیری بیشتر بخصوص در ارتباط با خواسته مردم مشارکت‌کننده و ساکنان و کسبه محلی، تامین منابع و وسایل مؤثر و به‌روز و در نهایت حمایت همه‌جانبه مدیریت شهری با داشتن برنامه راهبردی در جهت یکپارچه‌نگری به اقدامات هستند تا بتوانند رویه‌ای نظام‌مند را باز ساختاردهی کنند. رویه نظام‌مند برای پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی کمک می‌کند که این طرح‌ها بتوانند به‌عنوان بخشی از جعبه‌ابزار «حکمروایی طراحی» در زمره ابزار غیررسمی به مداخلات مؤثرتر در مکان سازی کمک کنند. در این صورت این پروژه‌ها به دو صورت قانونی (کسب مجوز) و خودجوش (بدون کسب مجوز) امکان تحقق می‌یابد که تجربه «خیابان در دست بچه‌هاست» از سنخ طرح‌های کسب مجوز است^[5].

بعلاوه، ارزیابی اثرات رویدادهای این‌چنینی در فضای شهری از دید گروه‌های ذینفع و ذی‌نفوذ می‌تواند در فرآیند «مکان‌سازی» به ماهیت تکامل یابنده این اقدامات کمک کند و بر اهمیت سرمشقی بودن این اقدامات به‌عنوان موتور محرکه برای اقدامات مؤثرتر در بافت‌های شهری بیافزاید.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رویداد شهرسازی تاکتیکی براساس «تفکر طراحی» در ۵ گام «درک و همدلی»، «تعریف موضوع»، «ایده‌پردازی»، «اجرای نمونه اولیه» و «آزمون» قابل‌برنامه‌ریزی و ارزیابی هستند. وقوع این رویدادها را می‌توان سرمشقی برای جریان تکاملی پروژه‌های شهرسازی تاکتیکی در خدمت مدیریت شهری متکی بر رویدادهای کوچک‌مقیاس و امکان تحقق ابزار غیررسمی «حکمروایی طراحی شهری» در جهت ارتقا کیفیت محیط برشمرد.

تشکر و قدردانی: از عوامل اجرایی شهرداری منطقه ۱۰ در انجام مصاحبه و امکان حضور در رویداد تشکر می‌شود.

تأییدیه اخلاقی: تمام مصاحبه‌ها با اجازه شفاهی مشارکت‌کنندگان ضبط و استفاده شده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم‌نویسندگان: کورش گلکار (نویسنده اول)، روش‌شناس/پژوهشگر اصلی (۳۰٪)؛ سهیلا صادق‌زاده (نویسنده دوم)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/پژوهشگر اصلی (۴۰٪)؛ آزاده لک (نویسنده سوم) نگارنده بحث (۳۰٪)

منابع مالی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

- tactical urbanism in the redevelopment of Detroit neighborhoods. *J Cul Geo*. 2019;36(2):144-81.
- 15- Mould O. Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city. *Geo Com*. 2014;8(8):529-539.
- 16- Brenner N. Tactical urbanism an alternative to neoliberal urbanism? reflections on an exhibition at the Moma. In: *The Social (Re) Production of Architecture*. London: Routledge; 2017.
- 17- Gehl J, Svarre B. *How to study public*. Washington, DC: Island Press; 2013.
- 18- Gall MD, Borg WR, Gall JP. *Educational research: An introduction*. 6th. Longman Publishing; 1996.
- 19- Merriam S. *Qualitative research and case study applications in education. revised and expanded from case study research in education*. United States: ERIC Publication; 1998.
- 20- Lak A, Jalalian S. The experience of the meaning of place in urban spaces: Using qualitative content analysis to define the meaning of Bagh-e Ferdows. *J Irn Arc Stu*. 2018;1(13).
- 21- Vaeztavakoli A, Lak A, Yigitcanlar T. Blue and green spaces as therapeutic landscapes: Health effects of urban water canal areas of Isfahan. *Sustainability*. 2018;10(11).
- 22- Yin RK. *Case study research and applications: Design and methods*. Sage; 2017.
- 23- Lincoln Y, Guba E. *Naturalistic Inquiry*. New York: Sage; 1985.
- 24- Graneheim UH, Lundman. Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurs Edu Tod*. 2004;24(2):105-112.
- 25- unhabitat.org [Internet]. Iran: United Nations Human Settlement Program in Iran. [Unknown cited]. Available from: unhabitat.org
- 26- Lak A, Kheibari SZ. Towards a framework for facilitating the implementation of tactical urbanism practices: assessment criteria in the place-making approach in Iran. *Geoforum*. 2020;115:54-66.
- 1- Gehl Studio. Planning by doing how small, citizen-powered projects inform large planning decisions. San Fr. 2016.
- 2- Natland J. *Urban by design: An evaluation of public spaces in downtown new Westminster [dissertation]*. Canada: Simon Fraser University; 2007.
- 3- Lydon M, Bartman D, Garcia T, Preston R, Woudstra R. *Tactical urbanism. Short-term action, long-term Change*. Washington, D.C: Island Press; 2015.
- 4- Carmona M. *The formal and informal tools of design governance*. *J Ur Des*. 2017;22(1):1-36.
- 5- Sadeghzadeh S, Golkar K, Ghaffari A. *Tools for the governance of urban design: The Tehran experience*. *Armanshahr*. 2018;11(22):69-80.
- 6- Silva P. *Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities' approach?* *Env Pln B Pln Des*. 2016;43(6):1040-51.
- 7- Orovan S. *Urban open space design to meet user needs: A comparative case study of Springer market square and Confederation Park in Kingston, Ontario [dissertation]*. Ontario, Canada: Queen's University Kingston; 2011.
- 8- Barata AF, Fontes AS. *Tactical urbanism and sustainability: Tactical experiences in the promotion of active transportation*. *Civ Eng J*. 2017;11(6):734-739.
- 9- Lydon M, Garcia A. *A tactical urbanism how-to*. In: *Tactical Urbanism*. Washington, DC: Island Press; 2015.
- 10- Talen E. *Do-it-yourself urbanism: A history*. *J Pl Hist*. 2015;14(2):135-48.
- 11- Wohl S. *Tactical urbanism as a means of testing relational processes in space: A complex systems perspective*. *Planning Theory*. 2018;17(4):472-93.
- 12- Finn D. *DIY urbanism: implications for cities*. *J Urb*. 2014;7(4):381-98.
- 13- Elrahman ASA. *Tactical urbanism "A pop-up local change for Cairo's built environment."* *Pro - Soc Behav Sci*. 2016;216:224-35.
- 14- Berglund L. *Excluded by design: Informality versus*